

بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی

« مطالعه موردی دانشجویان شهر اراک ۱۳۸۴ »

مریم یار محمد توسکی* _ دکتر غلام عباس توسلی**

چکیده

پژوهش حاضر در زمینه سرمایه اجتماعی با در نظر گرفتن دو بنیان مهم آن یعنی خانواده و شبکه های ارتباطی، در بین دانشجویان اراک صورت گرفته است. هدف از اجرای این پژوهش بررسی وضعیت و جایگاه این دو بنیان در بین قشر حداکثری ایران، «جوانان» با شاخص اصلی اعتماد است. مدل به کار گرفته شده در این تحقیق با استفاده از چهارچوب نظری جامعه شناختی پیرامون سرمایه اجتماعی است و از طریق عملیاتی سازی مفاهیم نظری با کمک روش‌های تحلیل آماری نظیر تحلیل عاملی و همبستگی بین عوامل، صورت پذیرفته است. مطالعه نشان می‌دهد تأثیر خانواده به عنوان یک سرمایه اجتماعی با شعاع اعتماد محدود به عنوان یک بنیان برای تولید سرمایه اجتماعی می‌تواند مؤثر باشد و شبکه‌های ارتباطی به علت عدم وجود اعتماد مطلوب به گروه‌های رسمی و غیر رسمی از سوی دانشجویان، جهت مشارکت به عنوان یک بنیان برای تولید سرمایه اجتماعی کارآیی مؤثر را ندارد.

واژگان کلیدی

سرمایه اجتماعی - شبکه‌های ارتباطی - خانواده - اعتماد اجتماعی - شعاع اعتماد - مشارکت اجتماعی - امنیت - گروه‌های رسمی - گروه‌های غیر رسمی.

* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.

** عضو هیأت علمی دانشگاه تهران.

مقدمه

امروزه سرمایه اجتماعی به عنوان مهم‌ترین سرمایه هر جامعه در کنار دیگر انواع آن (مادی، انسانی و فرهنگی) مطرح شده است. سرمایه اجتماعی از ارزش‌های غیررسمی حاصل از تعاملات اجتماعی هم چون اعتماد، مشارکت، صداقت، قانون‌مندی، نوع‌دوستی، میهن‌پرستی و دیگر سجایای انسانی است که تسهیل‌کننده مشارکت انسان‌ها در جامعه و همچنین تولیدکننده دیگر انواع سرمایه می‌باشد.

بیش از نیمی از جمعیت ایران زیر سن ۲۰ سال و میانگین سنی جمعیت ۲۷ سال است که الگوی جمعیتی جوان را برای ایران ترسیم می‌نماید. این تحقیق در نظر دارد سطح اعتماد اجتماعی را به عنوان مهم‌ترین شاخص سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان مطالعه کند. یکی از ویژگی‌های با اهمیت کشورهای در حال توسعه در مرحله گذار از جامعه سنتی به مدرن، از دست دادن ارزش‌های سنتی و عدم پایبندی به هنجارهای جامعه‌مدنی است. حاصل این تقابل ارزشی- رفتاری شکل‌گیری آسیب‌های اجتماعی و عدم مشارکت مفید مردم جامعه است. بنابراین سرمایه اجتماعی به عنوان یک سرمایه مادر برای دیگر انواع سرمایه محور مطالعه در این مقاله است.

اهداف تحقیق

هدف کلی این تحقیق بررسی وضعیت نهاد خانواده و شبکه‌های ارتباطی به عنوان دو بنیان اصلی سرمایه اجتماعی در ایران است. اعتماد اجتماعی به عنوان شاخص اصلی در تبیین آن بنیان‌ها در نظر گرفته شده است.

اهداف ویژه تحقیق شامل موارد زیر است:

- ۱- بررسی سطح اعتماد اجتماعی نسبت به خانواده بر اساس میزان احساس امنیت در خانواده، میزان رفع نیاز فرد در خانواده و میزان احساس مشارکت در خانواده؛
- ۲- بررسی سطح شعاع اعتماد اجتماعی نهاد خانواده نسبت به دیگر نهادهای اجتماعی؛
- ۳- بررسی میزان گرایش جوانان به عضویت در گروه‌ها بر اساس انواع گروه‌ها و طبقه‌بندی آنها؛
- ۴- بررسی سطح اعتماد جوانان در گروه‌ها بر اساس:
الف- میزان عضویت جمعیت در گروه‌ها ،
ب- میزان رفع نیاز در گروه‌ها،

بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی ❖ ۱۵

ج- نوع همانندی‌ها در گروه‌ها،

۵- بررسی محیط‌های دارای اعتماد و بی‌اعتمادی در دو نهاد خانواده و شبکه‌های ارتباطی؛

پیشینه تحقیق:

پیشینه تحقیق در دو سطح جهانی و داخلی مورد مطالعه قرار گرفته است.

الف- پیشینه تحقیق در سطح جهانی

۱- پژوهش رابرت پانتام^۱ (۱۹۴۱) در باب «وضعیت سرمایه اجتماعی در شمال و جنوب ایتالیا» او دریافت موفقیت و کارایی بهتر نهادها و سازمان‌ها در شمال ایتالیا نسبت به جنوب آن به علت وجود سرمایه اجتماعی بالاتر در شمال است.

۲- مطالعه فرانسویس فوکویاما^۲ (۱۹۹۷) در باب «وضعیت سرمایه اجتماعی در آمریکا از دهه ۵۰ تا ۹۰». او دریافت سراسر این دوره با افزایش ناهنجاری‌هایی همچون افزایش طلاق، فرزندان نامشروع و انواع جرایم توأم بوده است. او این دوره را با عنوان «فروپاشی بزرگ» و یا زوال خانواده هسته‌ای معرفی می‌نماید و با تحلیل‌های آماری و نظری نشان می‌دهد علت این تغییرات منفی افول سرمایه اجتماعی در آمریکا طی این دهه‌ها می‌باشد.

۳- پژوهش فالی هوانگ در باب «اعتماد، تعاون و سرمایه انسانی». او اعتماد اجتماعی را کلید درک سرمایه اجتماعی، و راه ارتقای سطح اعتماد مردم را اطلاع رسانی شفاف و مؤثر توسط رسانه‌های جمعی می‌داند.

۴- جانگ تیان ونگ^۳ (۲۰۰۳) در باب «سرمایه اجتماعی و پیامدهای سیاسی در تایوان» معتقد است سرمایه اجتماعی می‌تواند شرایط دموکراتیک را برای رژیم‌های سیاسی به ارمغان آورد.

۵- مطالعه نارایان و کسیدی^۴ (۲۰۰۳) در باب «سرمایه اجتماعی در غنا و اوگاندا». آنها مطالعه وسیعی را انجام داده و مقدماتی را برای شکل‌گیری سرمایه اجتماعی در تحقیقات خود یافتند؛ از جمله وجود پذیرش و مقبولیت سیاسی نهادها در بین مردم، توانمندسازی گسترده در همه عرصه‌های اجتماعی و یکپارچگی اجتماعی.

ب- پیشینه تحقیق در ایران:

۱- میزگرد سرمایه اجتماعی (دکتر غلام عباس توسلی، دکتر احمد نقیب زاده، دکتر اصغر

1. Putnam
2. Fukoyama
3. Jang-tian-wong
4. Naraiian & Cassidy

۱۶ ❖ بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی با نکیه بر اعتماد اجتماعی

افتخاری) زمستان ۱۳۸۱- مجری پژوهشگاه مطالعات راهبردی.

- توسلی خانواده را به عنوان یکی از ارکان جامعه سنتی در گذار جامعه از سنت به مدرنیته در خطر می‌داند و تأکید می‌نماید خانواده به عنوان یک نهاد کانونی مهم برای حفظ ارزش‌های فردی و جمعی است و معتقد است بایستی از سرمایه اجتماعی و سنتی در ایران حد اکثر بهره گرفته شود و این میسر نمی‌گردد مگر در محیط و بسترهای سالم اجتماعی.
- نقیب‌زاده به زمینه‌های فرهنگی-فکری مناسب بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی تأکید می‌ورزد.
- افتخاری امنیت را بالاترین شاخص برای شکل‌گیری سرمایه اجتماعی می‌داند و کارکرد سرمایه اجتماعی را ایجاد اعتماد بین دولت و شهروندان، احساس وجود هنجارهای مشترک و ارتباطات مناسب با شبکه‌های ارتباطی می‌داند.
- ایمانی جاجرمی با وصف ابعاد مثبت و منفی سرمایه اجتماعی تأکید می‌نماید «سرمایه اجتماعی الزاماً مثبت نیست و می‌تواند پیامدهای منفی هم داشته باشد».
- طاعت، بنیان‌های اصلی سرمایه اجتماعی را خانواده و مشارکت‌های مدنی می‌داند و شاخص‌هایی را نیز برای هر یک مشخص می‌سازد.

۲- «اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن»، مهدی امیر کافی، (۱۳۷۴)، پایان نامه کارشناسی

ارشد شهید بهشتی.

کافی دگرخواهی، تعهد درونی، تمایلات اظهاری، سرمایه اجتماعی، مقبولیت اجتماعی و امنیت را در ارتباط مستقیم با اعتماد اجتماعی می‌بیند. از این عوامل تمایلات اظهاری را مؤثر در می‌یابد.

۳- «سرمایه اجتماعی و سلوک اجتماعی در مدارس»، مرضیه موسوی خامنه، (۱۳۸۱) پایان

نامه دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه تهران.

او مدرسه را به عنوان یکی از بنیان‌های سرمایه اجتماعی معرفی می‌کند و سطح سرمایه اجتماعی در مدارس غیرانتفاعی اسلامی را بالاتر می‌بیند.

۴- «رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی»، مصطفی ازکیا و غلامرضا غفاری، (۱۳۸۰) نامه

علوم اجتماعی شماره ۱۷.

۵- «ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، همایش سراسری وزارت ارشاد اسلامی در ۲۸ استان کشور»،

۱۳۸۰.

در این همایش کشوری غنای آمار توصیفی کاملاً به چشم می‌خورد که می‌تواند با تجزیه و تحلیل علمی در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های اجتماعی مورد استفاده قرار گیرد.

مبانی نظری:

سرمایه اجتماعی یک منبع اجتماعی - ساختاری است که دارایی سرمایه‌ای برای فرد محسوب می‌شود. سرمایه اجتماعی تولید کننده است و فقدان آن تهدیدی جدی برای ساختارهای اجتماعی محسوب می‌شود. سرمایه اجتماعی ارتباط دهنده و مکمل سرمایه‌های انسانی است. (کلمن، ۱۳۷۷، ۴۶۶)

کلمن در تعریف سرمایه اجتماعی آن را شیء واحدی نمی‌داند بلکه آن را مرکب از ارزش‌های مختلف و گوناگونی می‌داند که مانند دیگر شکل‌های سرمایه، مولد است.

بورديو نیز با تأکید بر رابطه دیالکتیکی میان ساختار و عاملیت، واقعیات اجتماعی را تبیین می‌نماید. او می‌گوید: «حاصل جمع منابع به صورت واقعی یا مجازی در بعد فردی یا گروهی در شبکه‌های ارتباطی کم سازمان یافته و در دو خصلت اصلی، شناخت و آگاهی متقابل در بحث سرمایه اجتماعی نهفته است.» (بورديو، ۱۹۸۰)

بورديو در تفسیر تأثیر انواع سرمایه بر عوامل اجتماعی (انسان یا نهاد اجتماعی) زمینه قدرت (سیاست) را از همه مهم‌تر می‌بیند به ترتیبی که سلسله مراتب روابط قدرت و زمینه سیاسی، ساختار همه زمینه‌های دیگر را تعیین می‌کند، او همه انواع سرمایه را در شرایطی خاص قابل تبدیل به سرمایه اقتصادی می‌داند.

در همین راستا گیدنز نیز معتقد است هر چیزی در زندگی اجتماعی، از آنچه سیستم‌های جهانی در بر می‌گیرند تا آنچه وضعیت فکری یک فرد محسوب می‌شود در یک کردار^۱ اجتماعی بوجود می‌آید. او گذار از سنت به مدرنیسم را در پرتو اعتماد می‌نگرد. دنیای مدرن را جهانی سرشار از فرصت‌ها و امکان‌های تازه می‌بیند که زندگی را برای انسان امن‌تر و تلاش‌های او را سازنده‌تر می‌سازد. از نظر گیدنز امنیت وجودی به وضعیت ذهنی راحت و مناسبی اشاره دارد که در آن فرد به فعالیت‌های بدیهی، در محیطی آشنا و مطمئن همراه با افرادی دیگر که تهدیدی برای او بوجود نمی‌آورند مشغول است. شکل‌گیری امنیت اجتماعی نیز بر پایه اعتماد بنیادین استوار می‌گردد. اعتماد بنیادین که پایه حمایتی به دور انسان ایجاد می‌کند در خانواده شکل می‌گیرد.

پانتم از زاویه دیگر با طرح این پرسش آغازین که چرا بعضی از حکومت‌ها علی‌رغم ساختار دموکراتیک در برابر شهروندان پاسخگو نیستند و دچار ناکارکردگرایی اداری هستند وارد بحث سرمایه اجتماعی می‌شود. او در مطالعه‌اش طی دو دهه در شمال و جنوب ایتالیا تغییرات متنوع و

۱۸ ♦ بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی

متعددی را در اشکال اداری مهارت‌ها و چرخش‌های سیاسی مورد توجه قرار می‌دهد. او در می‌یابد شاخص‌های مدرنیته اجتماعی - اقتصادی وجود مشارکت مدنی، برابری سیاسی، همبستگی، اعتماد، تساهل و گروه‌های ارتباطی - همیاری است.

پانتام نقطه ثقل سرمایه اجتماعی را اعتماد قرار می‌دهد، ارتباط بین اعتماد و نهادهای اجرایی و بالاخره انسجام اجتماعی و دموکراسی نهادی. (پانتام، ۲۰۰۰)

نکته خاص و متفاوتی را که پانتام در بین اندیشمندان این حوزه مطالعاتی مطرح می‌سازد این است که تبارشناسی منطقه مورد مطالعه بایستی در کنار مشاهده میدانی و پیمایشی مورد توجه قرار گیرد. نه تنها سیر تاریخی این مناطق با اهمیت است بلکه عملکرد ضعیف مداوم و الگوهای متفاوت و بلند مدت توسعه از یک منبع مشترک ناشی می‌شود. او دقیقاً نشان می‌دهد سابقه سنت‌های مدنی در جنوب ایتالیا نسبت به شمال ضعیف‌تر بوده است.

« موضوع این نیست که اهداف یا امیال انسان‌های آمریکای شمالی و جنوبی با هم متفاوت بوده بلکه مسأله این است که شرایط اجتماعی که از تاریخ به آنها ارث رسیده بود فرصت‌ها و انگیزه‌های متفاوتی پیش روی آنها نهاده بود. مشابهت میان این تفاوت شمال و جنوب در مورد ایتالیایی‌ها برجسته است. » (پانتام، ۱۳۷۹، ۳۰۷)

فوکویاما به شیوه‌ای غیر مستقیم با اعتماد به نقش سرمایه اجتماعی در امر توسعه اجتماعی، فقدان این سرمایه را مساوی با بروز انواع آسیب‌های اجتماعی می‌داند و طی چند دهه اخیر آن را در آمریکا اندازه‌گیری می‌کند. او با بهره‌گیری از یافته‌های نظری کلمن - بورديو و نیز پیمایش بزرگ پانتام، وضعیت سرمایه اجتماعی را با تکیه بر اعتماد اجتماعی در کشورهای صنعتی مطالعه می‌نماید. او نقش هنجارهای تعاملات اجتماعی را در ایجاد سرمایه اجتماعی بسیار مهم می‌داند و معتقد است سرمایه اجتماعی بوجود آورنده اعتماد و جامعه مدنی است.

هنجارها و ارزش‌های غیر رسمی - سرمایه اجتماعی - اعتماد و جامعه مدنی - هماهنگی و انسجام

اجتماعی

در این مطالعه با بهره‌گیری از دیدگاه‌های فوق، متغیر اصلی (وابسته) تحقیق سرمایه اجتماعی با شاخص اعتماد اجتماعی در دو بنیان خانواده و شبکه‌های ارتباطی مورد نظر است. سطح تحلیل در مدل تحقیق نیز در سطح خرد، کلان، سطح نظری (شناختی) و تجربی (عینی) طراحی و بررسی شده است.

چهار چوب نظری تحقیق:

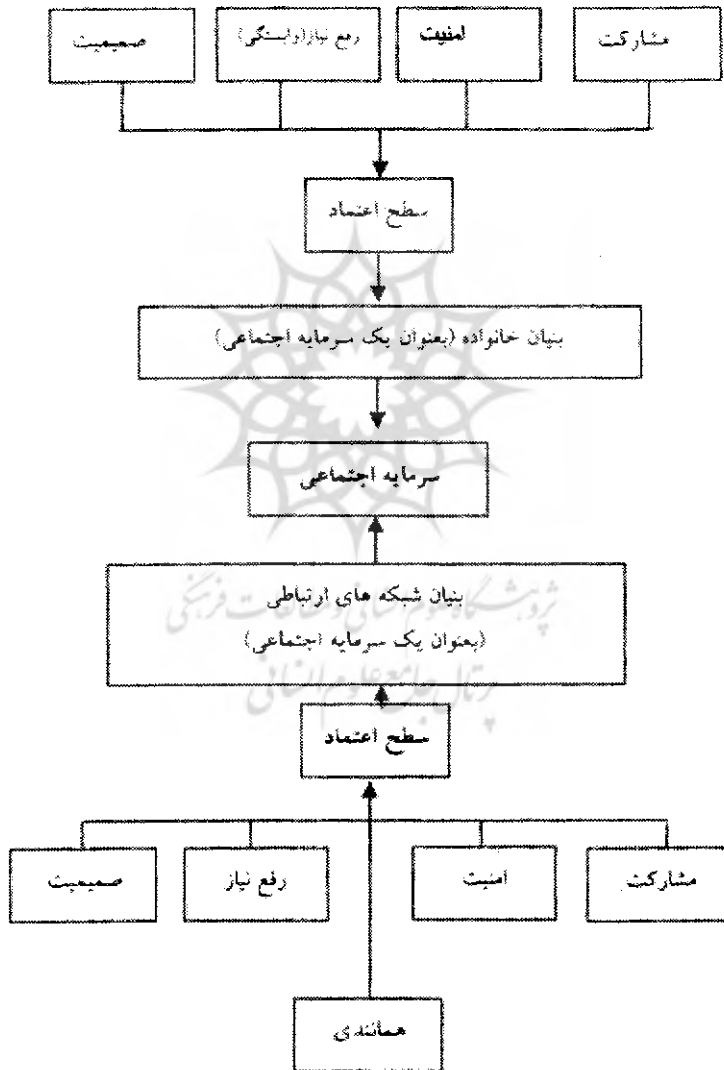
مبانی نظری تحقیق بر اساس اندیشه‌های متفکرین این حوزه هم‌چنین جیمز ساموئل کولمن^۱، پی‌یر بوردیو^۲، آنتونی گیدنز^۳، اریکسون، رابرت پانتام و فرانسیس فوکویاما است که نهایتاً مدل نظری، تلفیقی از مبانی نظری تحقیق است.

فرضیه‌های (پرسش‌های) تحقیق:

- ۱- جایگاه خانواده به عنوان یک سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد بین جوانان چگونه است؟
- ۲- فعالیت جوانان در شبکه‌های ارتباطی چگونه است؟
- ۲-۱- ساختار شبکه‌های ارتباطی چگونه است؟
- ۲-۲- میزان عضویت افراد در شبکه‌های ارتباطی چگونه است؟
- ۲-۳- روابط اعضا در شبکه‌های ارتباطی چگونه است؟
- ۳- جایگاه شبکه‌های ارتباطی به عنوان یک سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی در بین جوانان چگونه است؟
- ۳- سطح اعتماد در مقایسه دو بنیان خانواده و شبکه‌های ارتباطی چگونه است؟

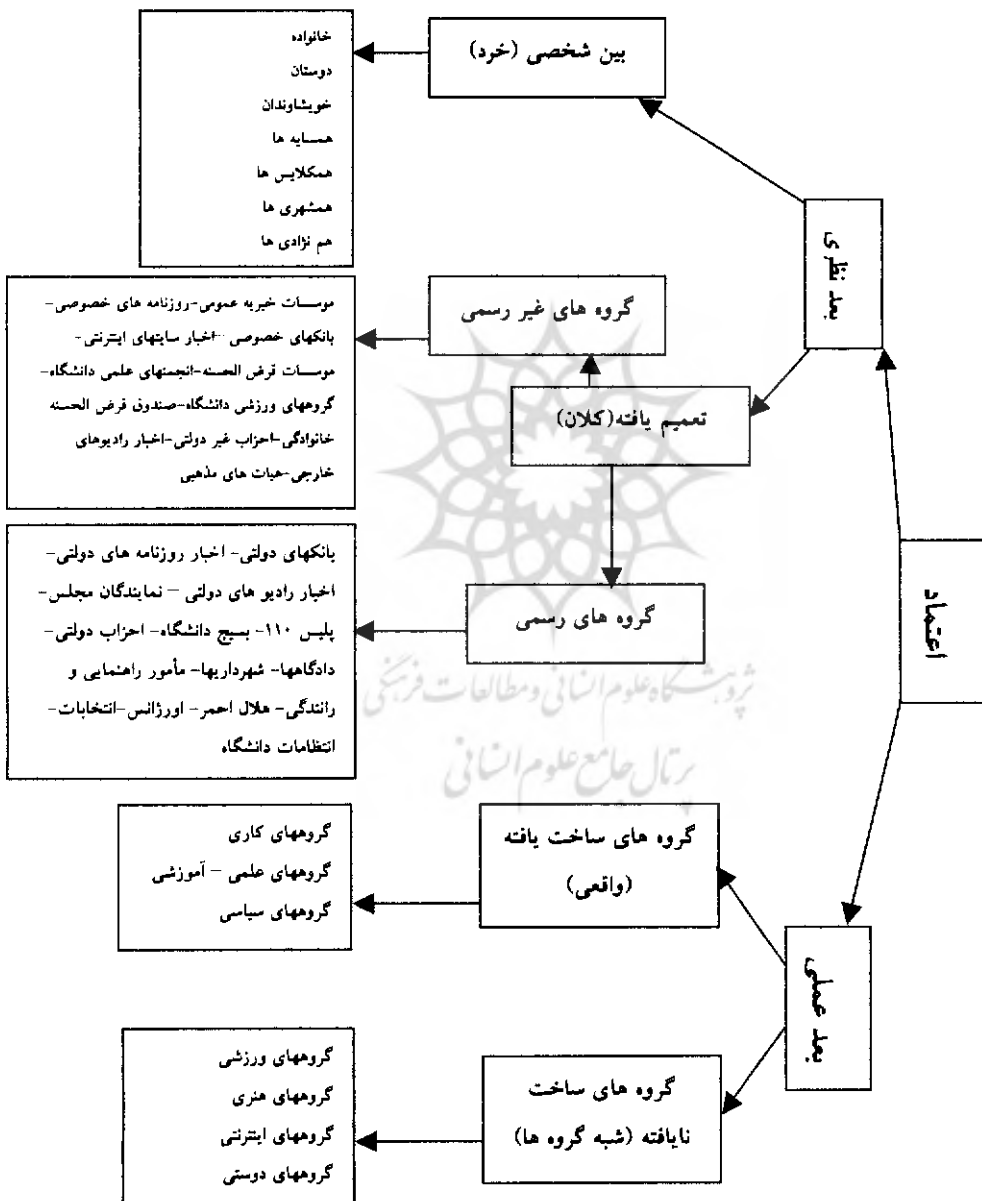
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Games Samuel Coleman
2. Piere Baurdieu
3. Giddens

نمودار ۱- مدل تحلیلی بنیانهای سرمایه اجتماعی با شاخص اعتماد

۲۱ ❖ بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی

نمودار ۲- مدل اجتماعی تحلیل سطح اعتماد در شبکه های ارتباطی

۲۲ ❖ بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی

روش شناسی تحقیق

روش تحقیق: پیمایشی^۱ و اسنادی^۲؛

جامعه آماری: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی اراک. دانشگاه علوم پزشکی اراک، دانشگاه علم و صنعت اراک؛

تعداد جمعیت آماری: ۲۹۷۰۴ نفر؛

روش نمونه گیری: احتمالی^۳، طبقه بندی شده سیستماتیک^۴؛

فن تحقیق: پرسشنامه، مصاحبه؛

پرسشنامه با ۴۲ سوال بسته به شیوه طیف لیکرت؛

روش تحلیل آماری: آمار توصیفی^۵ و آمار استنباطی^۶ (ضریب همبستگی، آزمون خی دو^۷، تحلیل عاملی^۸)؛

اعتبار تحقیق: اعتبار صوری^۹، اعتبار محتوا^{۱۰}، اعتبار سازه‌ای^{۱۱}؛

پایایی تحقیق^{۱۲}: در این تحقیق بر اساس ضریب آلفای کرونباخ پایایی تحقیق در دو مرحله تست مقدماتی (۴۰ نفر) از جمعیت نمونه ۳۷۹ نفر با ضریب بالای ۷۰٪ سنجش شد.

یافته‌های تحقیق:

۱- مهمترین بنیان‌های سرمایه اجتماعی در ایران بر اساس مطالعه اسنادی و با تأکید همه تئوری‌های مطرح در چهارچوب نظری و نیز نظر جامعه‌شناسان در ایران، خانواده و شبکه‌های ارتباطی شناخته و انتخاب گردید.

۲- اعتماد در سطح روابط بین شخصی (خرد) به باور کلمن اجتماعات بسته است، همچون

1. Survey method
2. Documentation method
3. Probability
4. Stratification Sampling
5. Descriptives statistics
6. Inferentials statistics
7. Chi-squaretest
8. Factor analysis
9. Face validity
10. Cotentive
11. Reliability
12. Cronbachs coefficient alpha

فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی * سال اول * شماره ۴

بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی ❖ ۲۳

خانواده، گروه‌های دوستی، خویشاوندی و ... به همین جهت وجود روابط صمیمی در تولید اعتماد نقش مهمی را ایفا می‌نمایند. در این تحقیق نیز خانواده به عنوان مهمترین اجتماع بسته دارای بیشترین میزان اعتماد است.

جدول ۱- فراوانی میزان اعتماد دانشجویان در سطح بین شخصی (خرد)

	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	درصد
اعضای خانواده	۷۹/۲	۱۶/۹	۲/۴	۰/۷	۰/۷	۱۰۰
دوستان	۳۰/۹	۴۰/۶	۱۸/۸	۷/۰	۲/۷	۱۰۰
خویشاوندان	۱۱/۶	۴۰/۳	۳۰/۳	۱۱/۴	۶/۸	۱۰۰
هم‌کلاسی‌ها	۱۱/۱	۳۵/۰	۲۹/۵	۲۱/۰	۳/۴	۱۰۰
همسایه‌ها	۸/۷	۲۳/۲	۳۲/۶	۲۵/۴	۱۰/۱	۱۰۰
همشهری‌ها	۴/۸	۱۶/۹	۳۱/۲	۳۰/۴	۱۶/۷	۱۰۰
هم‌نژادی‌ها	۱۸/۸	۲۶/۸	۳۰/۹	۱۵/۲	۸/۲	۱۰۰

۳- خانواده در روش تحقیق به عنوان یک سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد بر اساس سه شاخص مشارکت، احساس امنیت و رفع نیاز شناخته شده است. بین ویژگی‌های فردی و سطح اعتماد در خانواده (جنس، سن، محل تولد) رابطه معنادار یافت نشد. طبقه‌بندی اجتماعی دانشجویان در میزان اعتماد مؤثر است به گونه‌ای که طبقه متوسط نسبت به خانواده اعتماد بیشتری را نشان داده است.

۴- ۶۶/۷٪ پاسخ‌گویان ترجیح می‌دهند شریک‌های اقتصادی‌شان از بین اعضای خانواده باشد و هم‌چنین ۹٪ از آنها امنیت مادی بین اعضای خانواده را بیشتر از دیگران بیان داشته‌اند.

۵- اعتماد نظری در سطح تعمیم‌یافته در دو دسته گروه‌های رسمی و غیر رسمی در نظر گرفته شده است. یافته‌های حاصل در جداول زیر آمده است.

جدول ۲- فراوانی میزان اعتماد نظری دانشجویان به گروه‌های تعمیم‌یافته (رسمی)

درصد	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۱۰۰	۱۶/۲	۱۹/۶	۳۲/۱	۲۷/۱	۵/۱
۱۰۰	۲۸	۳۰/۹	۲۵/۴	۱۲/۱	۳/۶
۱۰۰	۳۹/۹	۳۴/۵	۱۸/۸	۳/۹	۲/۹
۱۰۰	۲۵/۸	۱۷/۴	۱۷/۹	۲۶/۶	۱۲/۳
۱۰۰	۴۱/۱	۲۴/۹	۲۳/۹	۸/۲	۱/۹
۱۰۰	۳۷/۴	۲۸/۵	۲۴/۲	۹/۴	۵/۰
۱۰۰	۲۳/۹	۲۸/۳	۲۶/۱	۱۵/۲	۶/۵
۱۰۰	۲۶/۳	۳۰/۷	۳۰	۸/۷	۴/۳
۱۰۰	۱۹/۳	۲۰	۲۷/۱	۲۲/۵	۱۱/۱
۱۰۰	۱۵/۹	۱۷/۹	۲۵/۱	۲۸/۷	۱۲/۳
۱۰۰	۳۵/۵	۲۵/۸	۱۷/۱	۱۵	۶/۵
۱۰۰	۲۱	۱۷/۴	۲۱/۳	۲۵/۸	۱۴/۵
۱۰۰	۴۲/۸	۲۴/۴	۱۵	۱۳/۳	۴/۶

بیشترین میزان اعتماد دانشجویان در گروه‌های تعمیم‌یافته (رسمی) به مرکز فوریت‌های پزشکی و کمترین میزان اعتماد به احزاب دولتی است.

بررسی بیان‌های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی * ۲۵

جدول ۳- فراوانی میزان اعتماد نظری دانشجویان به گروه‌های تعمیم یافته غیررسمی

	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	درصد
مؤسسات خیریه مردمی	۱۹/۸	۱۶/۷	۲۹/۲	۲۰/۵	۱۳/۸	۱۰۰
روزنامه‌های خصوصی	۴/۳	۱۴	۳۶/۲	۲۹/۷	۱۵/۷	۱۰۰
بانک‌های خصوصی	۳/۶	۱۷/۶	۲۷/۱	۳۳/۶	۱۸/۱	۱۰۰
سایت‌های اینترنتی	۲۴/۲	۲۶/۶	۲۶/۳	۱۵/۹	۷	۱۰۰
گروه‌های NGOs	۱۰/۴	۲۵/۶	۲۴/۹	۲۲/۷	۱۶/۴	۱۰۰
مؤسسات قرض الحسنه	۶	۱۵	۲۶/۸	۲۵/۶	۲۶/۶	۱۰۰
انجمن‌های علمی دانشگاه	۱۵/۹	۲۲/۹	۲۷/۵	۲۱	۲۶/۶	۱۰۰
گروه‌های ورزشی دانشگاه	۱۲/۳	۲۶/۶	۲۹	۲۲/۹	۹/۲	۱۰۰
گروه‌های اینترنتی	۱۶/۷	۲۴/۲	۳۱/۶	۱۶/۲	۱۱/۴	۱۰۰
صندوق‌های قرض الحسنه خانوادگی	۲۱/۵	۲۷/۱	۲۶/۶	۱۳/۸	۱۱/۱	۱۰۰
احزاب غیر دولتی	۲/۹	۱۳/۵	۳۳/۱	۲۹/۵	۲۱	۱۰۰
شبکه‌های ماهواره‌ای	۱۸/۱	۲۲	۲۱/۵	۲۰/۳	۱۸/۱	۱۰۰
اخبار رادیوهای خارجی	۱۳	۱۴/۳	۲۲/۲	۲۳/۹	۲۶/۶	۱۰۰
هیأت‌های مذهبی	۹/۷	۱۹/۸	۲۰/۸	۱۸/۶	۳۱/۲	۱۰۰

بیشترین میزان اعتماد دانشجویان در گروه‌های تعمیم یافته (غیر رسمی) به سایت‌های اینترنتی و کمترین اعتماد به احزاب غیر دولتی است.

۶- اعتماد در بعد عملی در گروه‌های ساخت یافته و ساخت نایافته بر اساس عضویت دانشجویان به شرح زیر است:

- میزان عضویت در گروه‌های ساخت یافته: شغلی ۱/۴ درصد، سیاسی ۷ درصد و عملی - آموزشی ۱۸/۴ درصد؛

- میزان عضویت در گروه‌های ساخت نایافته: ورزشی ۱۷/۵ درصد، مذهبی ۳/۹ درصد، هنری ۱۷/۱ درصد، دوستی ۲۳/۹ درصد و اینترنتی ۷ درصد؛

در بین گروه‌های ساخت یافته (واقعی) بیشترین میزان اعتماد به انجمن‌های علمی - آموزشی و

۲۶ ❖ بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی

در گروه‌های ساخت نیافته به گروه‌های اینترنتی است.
 ۷- شعاع اعتماد: فوکویاما شعاع اعتماد را با محیط‌های اعتماد و بی‌اعتمادی کاملاً مرتبط می‌داند. بر این اساس یافته‌های تحقیق، چهار چوب نظری و پیشینه تحقیق در دو بنیان سرمایه اجتماعی و ویژگی‌های محیط‌های اعتماد و بی‌اعتمادی در جدول زیر آمده است.

جدول ۴ - محیط‌های اعتماد و بی‌اعتمادی تحقیق در خانواده و شبکه‌های ارتباطی

محیط‌های بی‌اعتمادی	محیط‌های اعتماد	نهادهای اجتماعی
خانواده با سرپرست خودرأی، خانواده محدود و بسته، خانواده ناامن از بعد مالی و عاطفی.	خانواده با نظام تقسیم کار مطلوب، خانواده کوشا و موفق در رفع نیازهای مالی و عاطفی، خانواده مشورت کننده، خانواده حافظ امنیت، خانواده پناه در تهدیدات مالی و عاطفی.	نهاد خانواده
شبه گروه‌ها، گروه‌های با سازماندهی، برنامه‌ریزی و مدیریت نامطلوب، محیط‌های بی‌ضابطه، محیط‌های فاقد فرهنگ مشترک، محیط‌هایی با وابستگی‌ها و اقتدار سیاسی - مذهبی.	محیط‌های ایجاد کننده اطلاعات شفاف، محیط‌های مناسب برای شکل‌گیری هویت فردی و جمعی، محیط‌های مناسب برای شکل‌گیری ارزش‌های اجتماعی، محیط‌های توأم با صداقت، اعتماد متقابل امنیت، صمیمیت و ارتباط مطلوب با گروه‌ها، محیط‌های شغلی و صنفی، محیط‌های علمی و آموزشی، محیط‌های خانوادگی و خویشاوندی، گروه‌های خصوصی و بسته.	شبکه‌های ارتباطی

پیشنهاد‌های تحقیق:

- ارتقای سطح دانش عمومی و اطلاع‌رسانی شفاف به منظور جلب مشارکت مردمی و ایجاد اعتماد تعمیم یافته؛
- اعتماد به نظام شورایی در همه عرصه‌ها جهت جلب مشارکت مردمی و ایجاد حس مشارکت؛
- عدم التزام به گرایش‌های سیاسی-مذهبی در شکل‌ها و گروه‌های مختلف جهت جلب بیشتر مشارکت مردمی؛
- تساهل در تأسیس گروه‌های داوطلبی از سوی دولت و تشویق و ترغیب افراد در این جهت؛
- تفویض اختیارات، امکانات و تسهیلات به گروه‌ها و شبکه‌های ارتباطی در جامعه؛
- کنترل، نظارت و ارزیابی عملی در گروه‌های مختلف از جمله گروه‌های غیر داوطلبی برای ایجاد حس اعتماد در افراد؛
- ایجاد بستر مناسب برای شناسایی، تبلیغ و ترویج گروه‌ها از جمله گروه‌های مشارکت مدنی؛
- تقویت گروه‌های داوطلبی از جمله انجمن‌های علمی - آموزشی دانشجویی که بالاترین عضویت را داشته است.
- گروه‌ها و تشکل‌ها جهت برگزاری جلسات، نشست‌ها، راه‌پیمایی‌ها، اعتراض‌ها، تبلیغ و نشر برای تشکل مربوطه امکانات و اختیارات مناسب را در اختیار داشته باشند.
- ایجاد سیستم‌های حمایتی متناسب با شرایط روز و نیازهای زمان جهت حفظ و بقای نظام خانواده این سرمایه اجتماعی.
- حمایت از انسجام خانواده به عنوان نهادی که امنیت هستی‌شناسی از آنجا شکل می‌گیرد و پایه‌های اعتماد در روابط اجتماعی در آنجا نهاد می‌شود.
- برقراری حق نظارت، کنترل و تصمیم‌گیری برای خانواده در حل مسائل محلی و قومی؛
- تقویت انجمن‌ها و تشکل‌های زنان به عنوان افرادی که در حفظ و انسجام خانواده نقشی مهم دارند.
- کمک جهت گسترش مشارکت و به کارگیری زنان در همه عرصه‌های فعالیت اجتماعی؛ (پانام
- عدم مشارکت و حضور مناسب زنان را در اجتماع یکی از علایم پایین بودن سرمایه اجتماعی در جامعه می‌داند).
- شناخت اثرات سوء سیاست‌های عمومی و کلی که از سرمایه اجتماعی بکاهد.
- مشاوره و تشکیل جلسات از سوی کارگزاران دولتی با متخصصینی که در حوزه سرمایه

۲۸ ❖ بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی

اجتماعی مطالعه داشته‌اند جهت بکارگیری راهکارها و کاهش موانع توسعه سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از ارکان مهم سرمایه در جامعه.

سخن آخر:

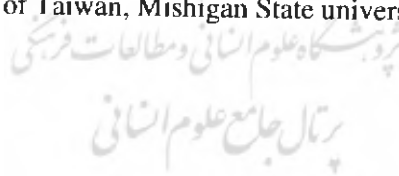
میل به مشارکت‌های مدنی در بین جوانان در سطح بسیار نازل است (۱۹٪) و تمایل آن‌ها به اجتماعات بسته از جمله خانواده در این تحقیق اثبات شده است در نتیجه کارکرد هر دو بنیان سرمایه اجتماعی در این تحقیق ضعیف ارزیابی می‌شود که با توجه به نقش کلیدی این نهادها به نظر می‌رسد چشم انداز عمل جمعی و مشارکت‌های مدنی در ایران روشن نیست و جوامعی که با مشکلات عمل جمعی و بی‌اعتمادی مواجهند راه تعادل اجتماعی را به زعم پانتام، سلسله مراتبی می‌پیمایند.

منابع و مأخذ

- ۱- استونز، راب، ۱۳۷۹. متفکرین بزرگ جامعه‌شناسی، ترجمه مهرداد میردامادی، تهران: مرکز.
- ۲- بوردیو، پی‌یر، ۱۳۸۰، نظریه کنش، ترجمه مرتضی مردیها، تهران: نقش نگار.
- ۳- پانتام، رابرت، ۱۳۸۰، دموکراسی و سنت‌های مدنی، ترجمه محمدتقی دل‌فروز، تهران: انتشارات وزارت کشور.
- ۴- توسلی، غلام‌عباس، ۱۳۸۳، سرمایه اجتماعی، به کوشش خدیجه سفیری، تهران: بی‌تا
- ۵- دواس، دی.آی، ۱۳۸۱، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه‌ی هوشنگ نائی، تهران: نی.
- ۶- ریتزر، جورج، ۱۳۸۰، نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- ۷- فوکویاما، فرانسیس، ۱۳۷۹، پایان نظم سرمایه اجتماعی و حفظ آن، ترجمه غلام‌عباس توسلی، تهران: جامعه ایرانیان.
- ۸- کلمن، جیمز، ۱۳۷۷، بنیان‌های نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نی.
- ۹- گیدنز، آنتونی، ۱۳۷۷، پیامدهای مدرنیته، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: مرکز.
- ۱۰- گیدنز، آنتونی، ۱۳۷۳، تجدد و تشخیص، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نی
- ۱۱- گیدنز، آنتونی، ۱۳۸۷، راه سوم، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: شیرازه

بررسی بنیان‌های سرمایه اجتماعی با تکیه بر اعتماد اجتماعی ❖ ۲۹

12. Andrewl, 2000, review of farncis fukuyama... jornal of political science.
13. Becker, Gary, 1991, A treatise an the family, Harward university press, Cambridge.
14. Bourdieu p, 2001, Reproductionan in Education, socity and culture, London
15. Coleman, James Samuel, 1998, social capital in the creation of human capital, American journal of sociology 94.
16. Deepa N, and Cassidy m.f, 2001, A Dimentional approach to measuring social capital, vol 41 (2), London.
17. Giddens A, 2001, sociology- the debate about family values, polity press.
18. Huang, Fali, 2003, social trust, cooperation and human capital, Pensylvanis march (3).
19. Wong, Jang, Tian, 2002, Exploring social capital and its political consequences, The case of Taiwan, Mishigan State university.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی